

FOTO: PEDER WAERN

Gulrostdrabbad rågvete av sorten Dinaro.

Gulrostdrabbade lantbrukare kritiska mot Lantmännen

Bakom årets kraftiga utbrott av gulrost på rågvete döljer sig ett betydligt större problem: det saknas förädling för ekologiska behov

MÅNGA EKOLOGISKA BÖNDER i framför allt södra och västra Sverige har drabbats hårt av gulrost på rågvete och varit tvungna att antingen ensilera eller helt enkelt plöja upp sina fält. En av dem är Mariana Wester på Högs Lantbruk i Lidköping som tvingats plöja upp 30 hektar och dessutom köpa in spannmål som foder till sina mjölkkor.

– Jag har ännu inte orkat räkna på det, men det blev en rätt kostsam historia, säger hon.

Det hon framför allt reagerar på

Mariana Wester – fick plöja upp.

är att försäljaren hos Lantmännen rekommenderade en gulrostkänslig sort, nämligen Dinaro.

Det tycker jag var anmärkningsvärt, eftersom de borde veta att vi ekologiska lantbrukare inte får spruta mot gulrost. Nu i år rekommenderar de Cando, som också är känslig för gulrost. Jag har varit i kontakt med Lantmännen och sagt att detta är en viktig policyfråga, de kan inte fortsätta att åsidosätta resistent sorter som man har gjort under de senaste två åren, säger Mariana Wester.

Eget utsäde hädanefter

Tidigare har hon alltid tagit eget utsäde av Fidelio, en rågvetesort som hittills har varit härdig mot gulrost. Förra året hade det egna utsädet axgrott och därför gjordes inköp från Lantmännen. Hädanefter blir det eget utsäde som gäller, fram till dess att Lantmännen har något att erbjuda.

Bernt Samuelsson på gården Flåskum på Orust, tycker också att Lantmännens agerande är märkligt.

– Vi hade en säljare från Lantmännen här vid midsommar som rekommenderade sorten Cando. Sedan läste jag i Hushållningssällskapets information och såg att även den hade drabbats av gulrost i Skåne. När jag kontaktade säljaren igen, så blev personen svarslös, berättar Bernt Samuelsson.

Han tog kontakt med produktchefen och fick till svar att om han var rädd för gulrost, skulle han välja vete i stället.

– Men rågvetet täcker ogräset bättre och ger cirka 1 000 kg mer. Jag köpte istället utsäde av Svenskt Foder. Som jag ser det har Lantmännen varit ute två år i rad och lurat ekobönder, säger han.

FOTO: CHRISTINA FORLIN

Bernt Samuelsson – känner sig lurad.

Vi luras inte

Bo Hellstedt, produktchef för utsäde hos Lantmännen, säger att det inte alls handlar om att luras, men att det funnits ett tryck från ekobönderna själva att välja högavkastande sorter.

– Jag förstår att folk är irriterade, men det är lätt att vara efterklok. Tittar vi på förra sommaren var det ingen annan rådgivare heller som varnade för detta. Cando hade inte problem då, de kom först i år, säger Bo Hellstedt.

För närvarande har inte Lantmännen några andra sorter att erbjuda för ekologisk odling, än just Dinaro och Cando och det är framför allt den något mindre känsliga Cando som man rekommenderar. I nuläget är dessutom försäljningen stoppad, eftersom det är brist på utsäde på grund av grobarhetsproblem.

Varför erbjuder ni dessa sorter för ekologisk odling när vi nu vet att de är känsliga för gulrost?

– Om en lantbrukare vänder sig till oss och vill ha rågvete, så är det dessa sorter vi har. Vill man vara helt säker, så odlar man inte rågvete utan höstvetete, men detta måste kunden avgöra. Lite ansvar för sin riskspridning måste man ta som lantbrukare, särskilt om man är ekologisk, då måste man vara mycket duktigare än konventionella lantbrukare, säger Bo Hellstedt.

Han pekar också på att Dinaro är en sort som klarar vintern bra och att avkastning och vinterhärdighet är viktigare egenskaper när det gäller odling från Mälardalen och norrut. Enligt Jordbruksverket har dock odlingar av Dinaro även i dessa områden drabbats av gulrost under sommaren.

Hur resonerar ni när ni väljer ut sorter för ekologisk odling?

– Den ekologiska odlingen är så liten att den inte bär sin egen förädling och vi väljer därför sorter från den konventionella sidan. Men när vi ska ta fram utsäde för ekologisk odling så tittar vi alltid på fler parametrar och det är inte alldeles lätt att få fram ett utsäde som uppfyller alla de önskvärda egenskaperna.

Prioriterar ni hög avkastning framför sjukdomsresistens?

– Många gånger är det högavkastande sorter, vilket även ekologiska lantbrukare efterfrågar, och därmed får du också problematiken i form av en större känslighet för sjukdomar. Men man ska komma ihåg att sorten Fidelio, som inte drabbats av gulrost, hade brunrost och en del andra problem.

Är den ekologiska odlingen också för liten för att ni ska kunna erbjuda kompetens och rådgivning för de ekologiska lantbrukarna?

– Nej, jag tycker nog att vi kan erbjuda, men det är som sagt också upp till bonden att vara lite mera observant och påläst om sin vara.

ANN-HELEN MEYER VON BREMEN

Brokbladig åkerböna åter efter odlar-protester

I ÅR HAR FLERA EKOLOGISKA växtodlare avstått från att odla åkerböna då det bara funnits vitblommigt utsäde. Åkerböna är en annan gröda som debatterats hårt i ekologiska odlarkretsar. Anledningen är att det för närvarande inte finns några lämpliga sorter för ekologisk odling. För det ekologiska jordbruket passar brokblommiga sorter bättre, men både Svenska Foder och Lantmännen erbjuder enbart vitblommiga sorter, eftersom foderindustrin inte vill ha brokblommig. Anledningen är att vitblommiga sorter innehåller lägre halter av tanniner, vilket passar grisar bättre och det gör att foderindustrin slipper hålla isär de olika sorterna.

– Men det stora problemet med åkerböna är att få fram utsäde över huvud tagt eftersom det är den sista grödan man skördar på hösten. Svårigheten att få fram ett bra utsäde, gör också att kostnaderna stiger, säger Bo Hellstedt på Lantmännen.

Industrin ändrade sig

Efter att foderindustrin har ändrat sig och nu tar emot brokblommig åkerböna för ekologiskt foder, har Lantmännen bestämt sig för att ta fram en sådan sort som nu är ute på försöksodling.

Olof Jansson på Kårtorp i Götene är en av de lantbrukare som odlar mycket åkerböna som foder till mjölkkor. Han odlar Aurora som är en brokblommig sort, av eget utsäde, eftersom denna sort är borta från marknaden.

– Det blir färre och färre förädlare på åkerböna, samtidigt som åkerböna är nyckeln till den ekologiska foderstaten. Vi har helt enkelt inte så många proteingrödor att välja på när det gäller kraftfoderdelen. Ärtor har för låg proteinhalt, soja har låg avkastning och är värmekänslig och lupin vill ha lättare jordar och lägre pH än vad vi har här i Östergötland, säger Olof Jansson.

Att välja en vitblommig åkerböna ser han inte som ett alternativ.

– De ger lägre avkastning, är känsligare för torka och svampangrepp, har mindre grönmassa och dessutom tio gånger mer bladlöss än de brokblommiga. Dessutom har de vitblommiga bönorna lägre tanninnehåll, vilket passar bra för grisar, men sämre för kor.

Det han hoppas på är att utsädesföretagen och SvalöfWeibull har insett att de har hoppat i galen tunna när de valt att enbart satsa på vitblommiga sorter.

Bättre marknadspris

Vad behöver göras?

Förutom att ta fram bättre sorter, behöver också priset bli bättre. Förra året var marknadspriset drygt fyra kronor, men Lantmännen betalade bara 3,40 kronor. Det är också viktigt att Lantmännen tar emot åkerböna under säsong och inte enbart efter, och att man även tar emot brokblommiga sorter.

Just den sista önskan verkar dock gå i uppfyllelse eftersom Lantmännen redan i år kommer att ta emot brokblommig åkerböna – men troligen inte under säsong på grund av sårhållningsproblem.

Lars-Birger Johansson på Frösthults Prästgård i Fjärdhundra har odlat åkerböna under fler år, men inte i år. Anledningen är att han inte tycker att det finns någon bra sort.

Det behövs nya sorter, men kanske också mer diskussion om växtföljder och kunskapsöverföring mellan odlare. Åkerböna är en bra böna, men den är samtidigt en riskgröda där man får vara beredd att det blir problem vart femte eller sjunde år. Det finns de som är duktiga på åkerböna och deras kunskaper är viktiga att sprida över landet, säger Lars-Birger Johansson.

ANN-HELEN MEYER VON BREMEN

RÅDGIVARNA:

För lite fokus på resistens

Ett enahanda gröd- och sortval när ekonomin får styra.

DET EKOLOGISKA LANTBRUKET är i stort behov av en utveckling på växtförädlingsidan. Och det är en utveckling som även det konventionella lantbruket skulle tjäna på, menar flera rådgivare.

FOTO: LRF-MEDIA

Cecilia Lerenius – vill se mer kunskap.

Cecilia Lerenius, agronom och rådgivare på Växtskyddscentralen i Skara, har sett hur gulrosten har varit sommarens stora plåga.

– Vi hade hoppats mycket på rågvete Dinaro som hade många goda egenskaper. Sedan kom gulrosten som en tråkig överraskning och vi kan bara konstatera att den inte var tillräckligt testad. Vi var ute tidigt ute och sa att vi inte rekommenderade Dinaro, men det kanske inte har uppmärksamats tillräckligt. Utsädesodlingen planeras flera år innan. Det är inget som går att förändra från en vecka till en annan och det blir en knepig situation för dem som ska sälja utsäde, säger Cecilia Lerenius.

Gulrosten symbolisk

Hon tycker generellt att man måste ställa krav på mer kunskap om sorterna, något som gäller generellt och inte bara för de som ska användas i ekologisk odling.

– Det har varit lite för mycket fokusering på avkastning, medan man tittat mindre på resistens. Man ser

också hur känsligt det blir när bara en sort odlas på stora arealer i landet. Hade vi haft en större mosaik av grödor, hade vi fått en mindre spridning. Ofta är det ekonomin som styr och då blir det ofta ett enahanda grödval. Gulrostangreppet på rågvete är en symbolisk fråga som visar hur det kan gå om man bedriver odling på det här sättet, säger hon.

För få sorter

Torsten Pedersen, växtodlingsrådgivare för ekologiskt lantbruk hos Jordbruksverket, tycker att man utifrån årets angrepp av gulrost, ska akta sig för att dra för stora växlar på detta. Under sina 15 år som växtodlingsrådgivare har han aldrig sett ett större sammanbrott av resistensen på en gröda än det som skedde nu.

– Det är inte ovanligt att resistens på en gröda bryts ner, det kan ske ungefär vart femte år, men ingen visste att rågvetet var så här känsligt.

– Ska vi vara självkritiska inom rådgivningen kan man säga att vi inte var tillräckligt observanta på att detta kunde hända. Det är lätt att bli mindre försiktig när man har haft en bra gröda, säger Torsten Pedersen.

Han tycker dock att det stora problemet för den ekologiska odlingen är att det finns så få sorter att välja på, vilket de båda exemplen rågvete och åkerböna, visar på.

– Om vi ska utveckla den ekologiska odlingen så vet vi ur miljösynpunkt att det är bra om ekogrödorna avkastar mera och då behöver vi också fler sorter att arbeta med.

Sätta upp årliga mål

– Vi vill också ha svenska proteinvaror och då är det viktigt att även få konventionella bönder att bli mer intresserade av svenska proteingrödor som åkerböna, för att få upp volymerna, säger Torsten Pedersen.

Han tycker också att utsädesföretagen skulle anamma samma modell för alla ekologiska lantbruksgrödor som man gjort för vallfrön, där man utgår från den odlade arealen och

räknar upp utsädet med en viss procentsats för varje år, i stället för att vänta på att utsädet tar slut, vilket nu ofta sker.

– Målsättningen är att 20 procent av odlingen ska vara ekologisk och kommer vi upp i den nivån kommer det också att bli mer intressant för utsädesföretagen att jobba med detta.

Lantbrukare bromsas

Margareta Dahlgren, ekologisk rådgivare hos LG Husdjurstjänst i Linköping, ser i sitt dagliga arbete hur många lantbrukare är kreativa och försöker utveckla sin odling, men att den utvecklingen bromsas av att det inte finns tillräckligt med utsäde.

FOTO: THERES STRAND/TAURUS

Margareta Dahlgren – ser bromsklossar

– Brokblommiga åkerböner passar till exempel utmärkt i mjölkproduktion, de innehåller mer råprotein och lämpar sig bättre än ärtor på de tyngre jordar som vi har här i Östergötland. Men i stället tar man bort det utsädet eftersom det inte passar som foder till grisar. Eller ta vickor, som är en väldigt intressant proteingröda, framför allt om man ensilerar, det finns inget utsäde alls hos de stora firmorna. Det är sådant som retar en, säger Margaretha Dahlgren.

ANN-HELEN MEYER VON BREMEN